

DOI: 10.31866/2410-1311.43.2024.303042
УДК 069-021.131:719]:355.01

ВІРТУАЛЬНІ МУЗЕЇ УКРАЇНИ ЯК ЗАСОБИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Людмила Кузнецова^{1а}, Ігор Кушнар'єв^{2а}

¹Кандидат історичних наук, доцент,
ORCID: 0000-0002-1915-518X
e-mail: liudmilakyiv@gmail.com

²Асистент,
ORCID: 0000-0002-7516-6828
e-mail: pochta.2017@ukr.net

^аКиївський національний університет
культури і мистецтва,
Київ, Україна

Для цитування:

Кузнецова, Л., & Кушнар'єв, І. (2024). Віртуальні музеї України як засоби збереження історичної пам'яті в умовах війни. *Питання культурології*, 43, 142–155. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.43.2024.303042>

Мета статті — визначити роль віртуальних музеїв у збереженні історичної пам'яті та культурної спадщини під час повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. *Результати дослідження* ґрунтуються на узагальненні конкретних фактів запровадження віртуальних музеїв в Україні напередодні й під час повномасштабної війни, аналізі онлайн-ресурсів, зокрема сайтів віртуальних музеїв. Визначено особливості й тенденції розвитку віртуальних музеїв в умовах війни. Основними є такі: практично усі новостворені віртуальні музеї підпорядковані темі війни, їх об'єднує мета, з одного боку, збір і збереження інформації про події війни, факти знищення культурної спадщини, злодіяння росіян; з іншого — донесення правди про події війни для всього світу; деякі віртуальні музеї виконують функції благодійних аукціонів, на сайті яких відбувається продаж артефактів для залучення коштів на підтримку ЗСУ і постраждалого населення під час війни тощо. *Наукова новизна* одержаних результатів полягає в систематизації фактичного матеріалу щодо появи та діяльності віртуальних музеїв в Україні (насамперед з використанням технологій віртуальної реальності), виявленні особливостей і тенденцій функціонування віртуальних музеїв в умовах війни, уведенні в науковий обіг інформаційних матеріалів щодо новостворених віртуальних музеїв. *Висновки*. Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що з початку широкомасштабного вторгнення РФ в Україну (з 24 лютого 2022 р.) запроваджено низку віртуальних музеїв, хоча на сьогодні в Україні є невелика кількість музеїв, які працюють тільки в режимі онлайн. Вони відрізняються структурною та функціональною різноманітністю, проте завжди перебувають у віртуальному просторі

© Кузнецова Л., 2024
© Кушнар'єв І., 2024

Стаття надійшла до редакції: 28.02.2024

та, якщо порівнювати з традиційними музеями, пропонують багато переваг насамперед щодо збереження інформації про російсько-українську війну, привернення уваги всього світу до подій в Україні. В умовах війни віртуальні музеї не лише важливі, але й необхідні, оскільки є потужним інструментом не тільки збору та збереження артефактів війни, а й доступу до цих артефактів в будь-який час з будь-якої точки світу. Роль віртуальних музеїв України як засобів збереження історичної пам'яті незамінна.

■ **Ключові слова:** віртуальний музей; віртуальний тур; віртуальна реальність; історична пам'ять; культурна спадщина; війна

■ Вступ

Стрімкий розвиток інформаційних технологій в сучасних умовах і перехід музеїв у цифрове середовище сприяють виникненню нових підходів до збереження та відтворення історичної пам'яті й культурної спадщини. Мета роботи музеїв у віртуальному просторі — виявити особливості та розкрити потенціал культурної спадщини в новому віртуальному середовищі. Карантинні обмеження під час пандемії COVID-19 лише прискорили цей процес у всьому світі. Натомість в Україні поштовхом для створення віртуальних музеїв, що працюють лише через інтернет, зокрема за допомогою технологій віртуальної реальності, стало також повномасштабне вторгнення Російської Федерації. Послуг традиційних музеїв та їх онлайн-версій було вже недостатньо для збереження історичної пам'яті. В умовах війни саме віртуальному середовищу відводиться значне місце як для отримання культурної інформації, так і для збереження правдивих фактів про події війни.

■ Аналіз попередніх досліджень

Питання діяльності віртуальних музеїв усе більше приваблює культурологів і музеєзнавців, соціологів і філософів. Зокрема, А. Фененко (2021) у дисертаційному дослідженні «Віртуальна музеалізація як засіб збереження культурної пам'яті» на основі культурологічного аналізу віртуальної музеалізації виявляє особливості процесу музеального освоєння реальності, спрямованого на збереження культурної пам'яті, у створеному комп'ютерними засобами віртуальному просторі. У праці М. Бутиріної та В. Ривліної (2021) на прикладі окремих віртуальних музеїв світу проаналізовано феномен медіатизації мистецтва; показано, як сайти музеїв сполучають основну функціональність віртуального музею — надання онлайн-експозицій — з функціями засобів масової інформації. Л. Вежбовська та В. Клівак (2022) розглядають віртуальні тури в українських мистецьких проєктах, які насамперед супроводжують виставкові артпроєкти в Україні між пандемією та війною у період 2020–2021 років; здійснюють порівняльний аналіз віртуальних турів і виставкових проєктів. Проте у праці передусім досліджено дизайнерські аспекти у створенні віртуальної реальності.

Окремі дослідження присвячені технологічним аспектам віртуальних музеїв. П. Жежнич та Ю. Ришковець (2008) аналізують структурну та формальну моделі віртуального музею; здійснюють порівняльний аналіз віртуального та електронного музею, вважаючи, що віртуальний музей не можна ототожнювати

з електронним музеєм. В. Волинець (2020) досліджує віртуальний музей у контексті цифрової культури, розкриває особливості діяльності віртуального музею та його потенціал, проте більший акцент у статті зроблено на застосуванні цифрових технологій у музеї. О. Розгон (2019) у своїй праці аналізує низку категорій, у тому числі й категорію «віртуальна екскурсія», «оцифрування музейних культурних цінностей» та ін.; визначає дефініцію «віртуальна версія музею» як засіб упровадження цифрових технологій. Водночас автор звернув увагу на проблему правового регулювання цифровізації музейних експонатів, дотримання норм авторського права під час перегляду цифрових фотографій. О. Коваленко (2022) досліджує віртуальний музей як освітню технологію, що має педагогічний потенціал, стимулює пізнавальну діяльність користувачів. Проте в усіх вказаних працях питання віртуальності музеїв розглянуто в період до початку повномасштабної війни. Лише Н. Гончарова (2022), висвітлюючи імерсивні технології в роботі музеїв, фрагментарно торкається запуску віртуального музею пам'яті війни на Київщині завдяки технології віртуальної реальності.

Діяльність українських музеїв під час повномасштабного вторгнення РФ на територію України на сьогодні присвячено обмаль наукових праць. Зокрема, Л. Кузнецова (2023) досліджує наслідки руйнувань і втрат музеїв України в умовах війни й лише фрагментарно висвітлює запуск онлайн-проєкту «Музей фрагментів війни»; О. Комова (2022) узагальнює надбання українського і європейського досвіду щодо збереження музейної спадщини в умовах війни; І. Скленар (2023) аналізує питання руйнації музейної спадщини з погляду журналістики тощо. Проте в цих працях не висвітлюється питання появи та ролі віртуальних музеїв у збереженні музейної спадщини.

Отже, на сьогодні у культурологічній площині відсутні комплексні дослідження віртуальних музеїв як засобів збереження історичної пам'яті та культурної спадщини України в умовах повномасштабного вторгнення РФ, що й зумовило вибір теми статті.

■ **Мета статті**

Мета статті — визначити роль віртуальних музеїв у збереженні історичної пам'яті та культурної спадщини під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну.

■ **Результати дослідження**

У світовій практиці термін «віртуальний музей» з'являється у 1990-х роках, хоча досі немає єдиного визначення цього поняття. З розвитком інформаційних технологій, оцифрування музейних культурних цінностей з'являється все більше можливостей і способів переглядати культурні артефакти онлайн, зокрема у віртуальних галереях; 3D-турах; віртуальних експозиційних просторах, де розміщують оцифровані або цифрові об'єкти, що наявні виключно у віртуальному вимірі; VR-галереях, у які глядач занурюється, одягаючи окуляри або шоломи віртуальної реальності; онлайн viewing rooms (Цаценко, 2021) та ін. На сьогодні дослідники виявили декілька видів віртуальних музеїв, найбільш розповсюджені з яких: 1) віртуальна версія традиційних музеїв, наявних у реальному житті;

2) реалізовані лише в мережі Інтернет і не мають реального приміщення для експонатів. «Віртуальний музей — нова культурна форма інтегративного характеру, багатофункціональний комплекс у віртуальному просторі, позатериторіальний та адресований необмеженому колу осіб», — зазначає Т. Ільчук (2021).

Останніми роками музеї та галереї в Україні, хоча і пізніше, ніж в усьому світі, теж активно оцифровують свої колекції, розміщуючи їх на власних вебсайтах, переносять артефакти до віртуальних галерей, створюють 3D-тури тощо. Нині елементи віртуального музею присутні майже в усіх традиційних музеях, «оскільки жоден великий музей сьогодні не обходиться без застосування технологій віртуальності у звичній музейній роботі» (Волинець, 2020, с. 123). Останнім часом в Україні за підтримки Українського культурного фонду, міжнародних грантових програм реалізується чимало культурних проєктів, пов'язаних як з використанням цифрових технологій у традиційних музеях, так і зі створенням віртуальних музеїв. Проте музеїв, що працюють лише через інтернет, тим паче використовуючи технології суто віртуальної реальності, ще невелика кількість. Особливої актуальності створення віртуальних музеїв, використовуючи такі технології, в Україні набуло під час повномасштабного вторгнення РФ з 24 лютого 2022 року, оскільки, з одного боку, під загрозою опинилася музейна спадщина по всій Україні, з іншого — нагальною стала необхідність зберегти історичну пам'ять про події та донести правду про війну.

Передусім варто відзначити віртуальні музеї, які й нині продовжують свою діяльність, започатковані з 2014 року з метою збору та збереження інформації про початок війни на Донбасі й тимчасову окупацію Криму і частини Донецької та Луганської областей. Одним з перших таких онлайн-музеїв в Україні вважають Музей «Голоси Мирних» (<https://civilvoicesmuseum.org/>). Як зазначають на сайті музею, це «найбільша у світі колекція історій мирних, постраждалих від війни Росії проти України». Станом на 12 березня 2024 року на сайті музею зібрано 103065 історій (<https://civilvoicesmuseum.org/>) насамперед жителів Донбасу. Цей процес триває. Це відкрита платформа, «оскільки систематично продовжується збір об'єктів ключової колекції (історій)» (Ільчук, 2021). Музей «Голоси Мирних» став «першоджерелом правди про війну, літописом трагедії, яку переживає країна з 2014 року та масштабним порталом, у якому збережено цінні складові національної пам'яті України» (*Понад 100 тисяч історій*, 2024).

У жовтні 2021 року Український інститут національної пам'яті разом з партнерами презентували проєкт «Віртуальний музей російської агресії» (<https://rusaggression.gov.ua/ua/home.html>) (рис. 1).

Це важливий інструмент збереження історичної пам'яті, «один із перших у світі цифрових інструментів із забезпечення доступу до правди про ключові події та злочини, скоєні під час окупації Російською Федерацією територій України — Криму та частини Донецької та Луганської областей» (Український інститут національної пам'яті, 2021b). Віртуальний музей російської агресії створено у формі онлайн-порталу. З початку відкриття на порталі діяв модуль, присвячений тимчасовій окупації Криму, за що у грудні 2021 року віртуальний музей отримав нагороду «Краща ініціатива у сфері історичної пам'яті стосовно російської збройної агресії» (Український інститут національної пам'яті, 2021a).

Пізніше розроблено і другу частину, присвячену російсько-українській війні на Донбасі та окупації частини Донецької та Луганської областей. На матеріалі Віртуального музею російської агресії 26 лютого 2024 року, з нагоди Дня спротиву окупації Криму, у Києві відкрито виставку «10 років агресії — 10 років спротиву» (Український інститут національної пам'яті, 2024).

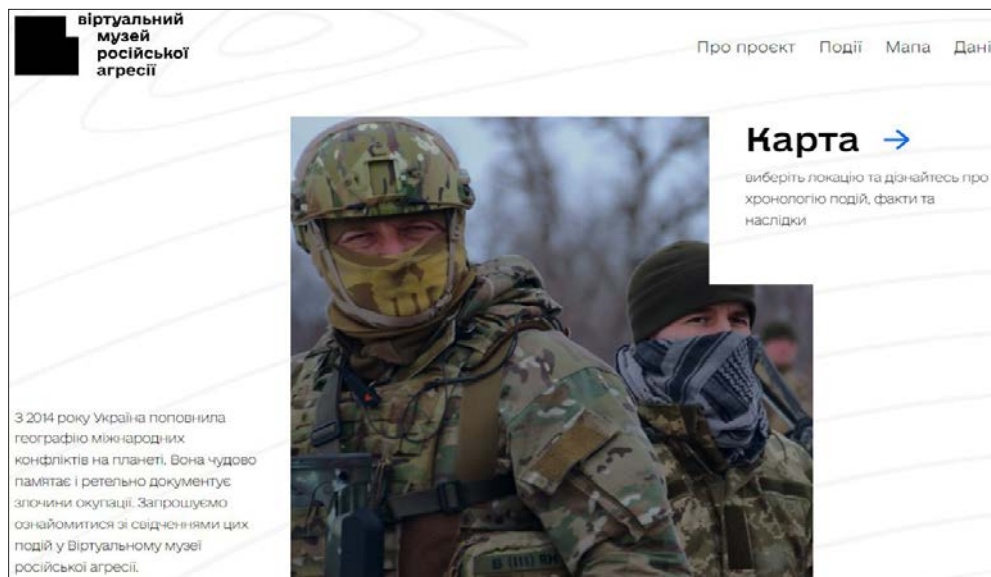

Рис. 1. Скриншот з Віртуального музею російської агресії

Уже в перші місяці повномасштабної війни в Україні запущено онлайн-проекти — віртуальні музеї з метою збору інформації про події війни, злочиння росіян, факти знищення культурної спадщини тощо. Зокрема, за підтримки Міністерства цифрової трансформації запустили перший в Україні NFT-музей війни, де всі твори представлені в цифровому вигляді як NFT-токени (Лотоцька, 2022). Спочатку це були лише твори українських художників, пізніше музей доповнювався і роботами митців з усього світу. Експонати відображають події, які пережили українці під час війни. «Спільнота NFT-художників разом із Мінцифрою вперше в Україні поєднали блокчейн-технологію, мистецтво та історичні факти», — зазначено в повідомленні пресслужби Міністерства (Лотоцька, 2022). Місія віртуального музею — «зберегти пам'ять про реальні події цього часу, розповісти правдиву інформацію серед діджитал-спільноти у світі та зібрати благодійні внески на підтримку України» (Катаєва, 2022). Отже, це був перший віртуальний музей війни в Україні, експонати якого можна купити. Уже за перший день продажу віртуальних експонатів NFT-музей війни зібрав 600 тис. доларів — відвідувачі придбали 1282 екземпляри цифрових мистецьких творів (Катаєва, 2022).

Також на початку повномасштабної війни в Україні запустили онлайн-проект «Музей фрагментів війни» (<https://thewarfragments.com/>) — це «віртуаль-

ний музей, який існує в формі онлайн-платформи, доступ до якої можуть отримати відвідувачі з будь-якої точки світу» (*Команда Музею фрагментів війни*, 2023). Експозицію музею становлять особисті речі, зібрані з усіх регіонів України. На сайті музею зазначено, що «кожен артефакт розміщено у куб з епоксидної смоли — це перетворює щоденні речі на справжні витвори мистецтва» (<https://thewarfragments.com/>) (рис. 2), привертаючи увагу до злочинів росіян. Експонати виготовляють за спеціальною технологією коштом меценатів. У такий спосіб через мистецтво повідомляють усьому світу історії постраждалих від війни людей. Уже на березень 2023 року команда музею збрала «300 історій від реальних людей з усіх регіонів України, зокрема з Київщини, Маріуполя, Харкова, Дніпра» (*Команда Музею фрагментів війни*, 2023). Перша виставка цих реальних артефактів війни відбулася в Національному художньому музеї у квітні 2023 року. Варто відзначити, що особливістю Музею фрагментів війни, як і NFT-музею війни, є те, що організатори проєктів проводять благодійні аукціони, де ці експонати й артефакти можна придбати, а кошти спрямовують на допомогу постраждалим цивільним і ЗСУ.

Рис. 2. Скриншот з віртуального Музею фрагментів війни

Інший приклад віртуального музею, де застосовують імерсивні технології, ідея якого зародилася вже в перші дні війни, — міжнародний проєкт «Діти проти війни» (<https://www.childrenagainstar.kiev.ua/>), що почали реалізувати українські й естонські артволонтери, згодом приєдналися активісти з інших європейських країн. Основою проєкту є «саме віртуальний музей, який має зберігати пам'ять про війну, якою її побачили наші діти» (Скотнікова, 2022). У музеї є декілька залів. Це місця, де творили наші діти: «Бомбосховище», «Метро», «Потяг», «Надії», а також два виставкові зали, їх автори проєкту називають «кубами» (Скотнікова, 2022). 1 червня 2022 року, у Міжнародний день захисту дітей, відбулася презентація віртуального музею. Триває збір малюнків та інших дитячих творів про пережите під час війни. На сьогодні в музеї зібрано вже понад 1 тис. цифрових експонатів.

За підтримки Міністерства культури та інформаційної політики за допомогою технологій віртуальної реальності розроблено проєкт «Війна впритул» — VR-музей війни (<https://war.city/uk/>) (рис. 3).

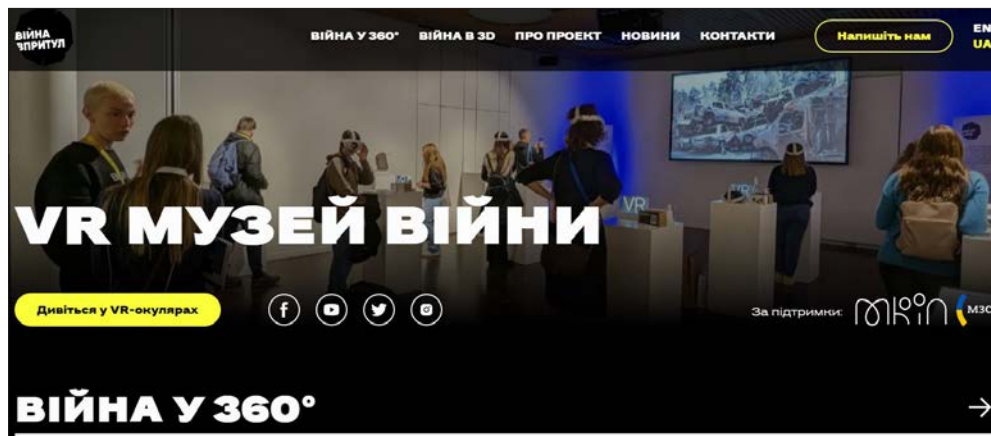

Рис. 3. Скриншот з VR-музею війни (проєкт «Війна впритул»)

На сайті проєкту зазначено: «"Війна впритул" — проєкт, який за допомогою кругових панорам у форматі 360°, відео з дронів та 3D-моделювання в деталях демонструє світовій спільноті, як виглядає геноцид української нації» (*Меморіалізація руйнацій*, б.д.). Для більш глибокого занурення й максимально реалістичних вражень кадри злочинів росіян демонструють за допомогою VR-окулярів та імерсивних виставок. Ініціаторами проєкту стали професіонали з Discover.ua та Greepen Group. До першої та другої річниці повномасштабного вторгнення РФ в Україну було проведено імерсивні виставки «Війна впритул» у багатьох країнах світу, що поширили правду про реалії війни.

У співпраці з проєктом «Війна впритул» з метою фіксації руйнацій під час війни, у тому числі й у сфері культури, у травні 2023 року в Україні запустили віртуальні музеї пам'яті війни на Київщині (на сайті «Київщина туристична» (<https://kyivregiontours.gov.ua/war/>) (рис. 4)) і Чернігівщині (на сайті «Чернігівщина туристична» (<https://chernihivregion.travel/war/>)). Це онлайн-проєкти, у яких показано наслідки російського вторгнення до Київської та Чернігівської областей у лютому-березні 2022 року. За допомогою 3D-турів відвідувачі потрапляють у жахливу реальність, яку принесла війна на Київщину (в Ірпінь, Бучу, Гостомель, Бородянку тощо) та Чернігівщину. Як зазначається на сайті «Київщина туристична», мета віртуального Музею пам'яті війни — «запам'ятати та показати нащадкам, якою ціною виборюємо свободу та незалежність».

Варто відзначити віртуальний Музей вкраденого мистецтва (<https://www.museumofstolen.art/>), який розробила команда Linza agency. У музеї, який відкрито 27 жовтня 2023 року, експонуються цифрові копії мистецьких творів, що викрадені або знищені внаслідок повномасштабного вторгнення РФ. Перша віртуальна галерея, яка вже доступна і презентується, — це цифрові копії викра-

дених мистецьких творів з Художнього музею імені Куїнджі в Маріуполі (рис. 5). У майбутньому в музеї будуть представлені об'єкти мистецтва, що викрали росіяни з інших музеїв України.

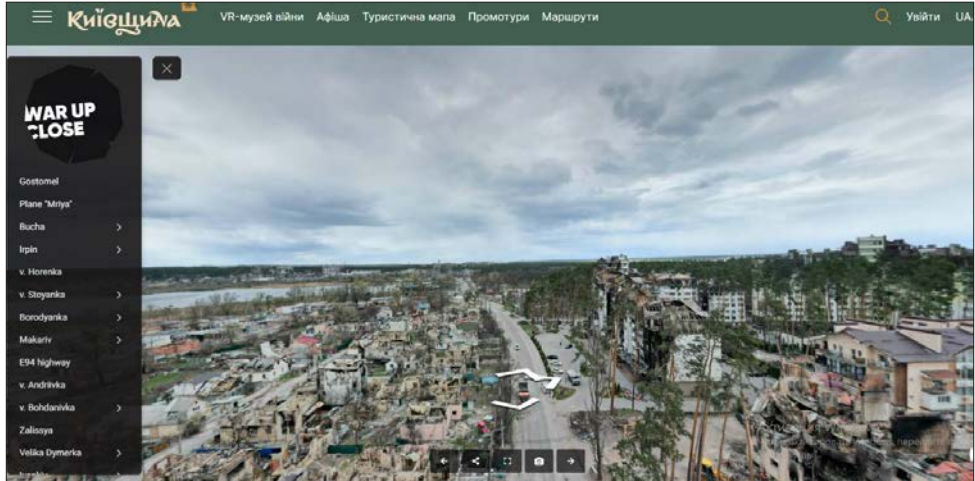

Рис. 4. Скриншот з віртуального Музею пам'яті війни на Київщині (м. Ірпінь)

Рис. 5. Скриншот з віртуального Музею вкраденого мистецтва

Музей вкраденого мистецтва «відкритий» на сайті. Уже в день відкриття на онлайн-екскурсію віртуальною галереєю зареєструвалося понад 100 учасників (Совщак, 2023). Цей проєкт має значення не тільки для збереження пам'яті про культурні об'єкти, а й для реституції культурної спадщини після завершення війни. Перший у світі віртуальний Музей викрадених культурних артефактів

планує створити та відкрити у 2025 році ЮНЕСКО спільно з Інтерполом, чия база даних культурних цінностей, викрадених з музеїв, колекцій та археологічних розкопок по всьому світу налічує понад 52 тис. артефактів (*ЮНЕСКО та Інтерпол, 2023*).

Аналіз наведених прикладів, а також інших віртуальних музеїв дає змогу визначити особливості й тенденції розвитку віртуальних музеїв в умовах війни:

- на сьогодні в Україні невелика кількість музеїв, створених за допомогою технології віртуальної реальності, що працюють лише онлайн; більшість започаткована під час повномасштабного вторгнення РФ;
- віртуальні музеї відрізняються структурною та функціональною різноманітністю, проте завжди розміщені у віртуальному просторі;
- практично всі новостворені віртуальні музеї підпорядковані темі війни, їх об'єднує мета, з одного боку, збір і збереження інформації про події війни, факти знищення культурної спадщини, злодіяння росіян тощо; з іншого — донесення правди про події війни всьому світу;
- віртуальні музеї впливають на підвищення інтересу до української історії та культури, привертають увагу до війни в Україні;
- віртуальні музеї є не тільки базою даних, зручною для перегляду та зберігання артефактів, а й простором спілкування відвідувачів; доступні 24/7 з будь-якої точки світу;
- деякі віртуальні музеї виконують також функції благодійних аукціонів, на сайті яких відбувається продаж артефактів для залучення коштів на підтримку ЗСУ і постраждалого населення під час війни тощо.

■ Висновки

Отже, проведене дослідження дає змогу стверджувати, що віртуальні музеї стають більш популярними. Низку віртуальних музеїв запроваджено з початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Хоча на сьогодні в Україні є невелика кількість музеїв, створених лише онлайн, проте вони пропонують багато переваг, якщо порівнювати з традиційними музеями. Наприклад, збереження інформації про події російсько-української війни, привернення уваги всього світу до війни в Україні, освічення людей щодо української історії та культури тощо. В умовах війни віртуальні музеї не лише важливі, але й необхідні, оскільки порівняно з традиційними музеями є більш потужним інструментом не тільки збору та збереження артефактів війни, а й доступу до цих артефактів у будь-який час з будь-якої точки світу. Роль віртуальних музеїв України як засобів збереження історичної пам'яті незамінна. Подальшого дослідження потребує проблема збереження культурної спадщини під час війни за допомогою технологій віртуальної реальності не тільки у віртуальних музеях, а й у традиційних та їх онлайн-версіях.

■ Список посилань

- Бутиріна, М., & Ривліна, В. (2021). Медіатизація мистецтва: віртуальний музей як ЗМІ. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*, 49, 207–215. <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2021.49.11075>

- Вежбовська, Л., & Клівак, В. (2022). Віртуальні тури в українських мистецьких проєктах: між пандемією і війною. *Деміурґ: ідеї, технології, перспективи дизайну*, 5(1), 6–20. <https://doi.org/10.31866/2617-7951.5.1.2022.257475>
- Волинець, В. (2020). Новий зміст і потенціал віртуального музею. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 3(2), 122–133. <https://doi.org/10.31866/2617-796x.3.2.2020.220582>
- Гончарова, Н. (2022, 26 травня). Імерсивні технології в роботі музеїв. В *Музейна педагогіка в умовах воєнного стану* [Матеріали круглого столу] (с. 377–380). Національний центр «Мала академія наук України». https://lib.iitta.gov.ua/733800/1/Noncharova_Museum_2022.pdf
- Жежнич, П. І., & Ришковець, Ю. В. (2008). Структурна та формальна моделі віртуального музею. *Вісник Львівського університету «Львівська політехніка». Серія: Інформаційні системи та мережі*, 631(3), 107–112.
- Ільчук, Т. (2021, 23 листопада). *Віртуальний музей – ефективний механізм збереження історичної пам'яті та культурної спадщини*. Українська Медіа Ліга. <https://medialeague.com.ua/virtualnyj-muzej-efektyvnyj-mehanizm-zberezheniya-istorychnoyi-pamyati-ta-kulturnoyi-spadshhyny/>
- Катаєва, М. (2022, 2 квітня). Віртуальний музей зібрав на підтримку України понад 600 тисяч доларів. *Вечірній Київ*. <https://vechirniy.kyiv.ua/news/64228/>
- Коваленко, О. В. (2022). Віртуальний музей як освітня технологія. *Культурологічний альманах*, 2, 23–25. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2022.2.6>
- Команда Музею фрагментів війни перетворює артефакти з деокупованих територій на артоб'єкти*. (2023, 27 березня). Укрінформ. <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3687993-komanda-muzeu-fragmentiv-vijni-peretvorue-artefakti-z-deokupovanih-teritorij-na-artobekti.html>
- Комова, О. (2022). Музейна спадщина в умовах війни: історія та сучасні українські реалії. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Історія, економіка, філософія*, 27, 48–57. <https://doi.org/10.32589/2412-9321.27.2022.276202>
- Кузнецова, Л. (2023). Музеї України в умовах російської збройної агресії. *Питання культурології*, 42, 182–194. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.42.2023.293774>
- Лотоцька, Н. (2022, 25 березня). *В Україні запустили перший віртуальний музей війни, експонати якого можна купити*. LB.ua. https://lb.ua/culture/2022/03/25/511008_ukraini_zapustili_pershij.html
- Меморіалізація руйнацій*. (б.д.). Війна Впритул. <https://war.city/uk/about-us/>
- Понад 100 тисяч історій про війну зібрав Музей «Голоси Мирних» Фонду Ріната Ахметова*. (2024, 12 лютого). Голоси Мирних. <https://civilvoicesmuseum.org/news/ponad-100-tisyach-istorij-pro-vijnu-zibrav-muzej-golosi-mirnih-fondu-rinata-ahmetova>
- Розгон, О. В. (2019). Віртуальна версія музею як засіб упровадження цифрових технологій. *Право та інноваційне суспільство*, 2(13), 20–26. [https://doi.org/10.37772/2309-9275-2019-2\(13\)-3](https://doi.org/10.37772/2309-9275-2019-2(13)-3)
- Скленар, І. (2023). Знищення музейної спадщини російським агресором у 2022 році: за матеріалами мас-медіа. *Український інформаційний простір*, 1(11), 72–88. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(11\).2023.279571](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(11).2023.279571)

- Скотнікова, О. (2022, 18 травня). Кияни і талліннці створюють VR-музей «Діти проти війни». *Вечірній Київ*. <https://vechirniy.kyiv.ua/news/66583/>
- Совщак, А. (2023, 26 жовтня). В Україні створили віртуальний Музей вкраденого мистецтва. *Український тиждень*. <https://tyzhden.ua/v-ukraini-stvoryly-virtualnyj-muzej-vkradenoho-mystetstva/>
- Український інститут національної пам'яті. (2024, 27 лютого). *У Києві відкрилась виставка «10 років агресії – 10 років спротиву»*. <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/ukyuevi-vidkrylas-vystavka-10-rokiv-agresiyi-10-rokiv-sprotyvu>
- Український інститут національної пам'яті. (2021a, 10 грудня). *Віртуальний музей російської агресії назвали кращою ініціативою у сфері історичної пам'яті*. <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/virtualnyy-muzej-rosiyskoyi-agresiyi-nazvaly-krashchoyu-initsiatyvoyu-u-sferi-istorychnoyi-pamyati>
- Український інститут національної пам'яті. (2021b, 20 жовтня). *Віртуальний музей російської агресії презентували 19 жовтня*. <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/virtualnyy-muzej-rosiyskoyi-agresiyi-prezentuvaly-19-zhovtnya>
- Фененко, А. (2021). *Віртуальна музеалізація як засіб збереження культурної пам'яті* [Автореферат дисертації кандидата культурології, Харківська державна академія культури].
- Цаценко, Є. (2021, 5 жовтня). *Віртуальні музеї та галереї: тимчасове рішення чи стала тенденція?* Гвара Медіа. <https://gwaramedia.com/virtualizacziya-muzeiv-i-galerej/>
- ЮНЕСКО та Інтерпол створюють віртуальний музей викрадених експонатів*. (2023, 6 жовтня). Укрінформ. <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3770615-unesko-ta-interpol-stvorat-virtualnij-muzej-vikradenih-eksponativ.html>

References

- Butyrina, M., & Rylvina, V. (2021). Mediatyzatsiia mystetstva: virtualnyi muzei yak ZMI [Mediatization of art: virtual museum as mass media]. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism*, 49, 207–215. <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2021.49.11075> [in Ukrainian].
- Fenenko, A. (2021). *Virtualna muzealizatsiia yak zasib zberezhenia kulturnoi pamiaty* [Virtual Museumization as a Means of Preserving Cultural Memory] [Abstract of PhD Dissertation, Kharkiv State Academy of Culture] [in Ukrainian].
- Honcharova, N. (2022, May 26). Imersyvni tekhnolohii v roboti muzeiv [Immersive technologies in the work of museums]. In *Muzeina pedahohika v umovakh voiennoho stanu* [Museum pedagogy in the conditions of martial law] [Materials of the round table] (pp. 377–380). National center "Minor Academy of Sciences of Ukraine". https://lib.iitta.gov.ua/733800/1/Honcharova_Museum_2022.pdf [in Ukrainian].
- Ilchuk, T. (2021, November 23). *Virtualnyi muzei – efektyvnyi mekhanizm zberezhenia istorychnoi pamiaty ta kulturnoi spadshchyny* [Virtual museum is an effective mechanism for preserving historical memory and cultural heritage]. Ukrainian Media League. <https://medialeague.com.ua/virtualnyj-muzej-efektyvnyj-mehanizm-zberezheniya-istorychnoyi-pamyati-ta-kulturnoyi-spadshhyny/> [in Ukrainian].
- Kataieva, M. (2022, April 2). Virtualnyi muzei viiny zibrav na pidtrymku Ukrainy ponad 600 tysiach dolariv [The Virtual War Museum has raised over 600 thousand dollars to support Ukraine]. *Vechirniy Kyiv*. <https://vechirniy.kyiv.ua/news/64228/> [in Ukrainian].

- Komanda Muzeiu frahmentiv viiny peretvoriuie artefakty z deokupovanykh terytorii na artobiekty* [The team of the Museum of War Fragments transforms artifacts from the de-occupied territories into art objects]. (2023, March 27). Ukrinform. <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3687993-komanda-muzeu-fragmentiv-vijni-peretvorue-artefakti-z-deokupovanih-teritorij-na-artobekti.html> [in Ukrainian].
- Komova, O. (2022). Muzeina spadshchyna v umovakh viiny: istoriia ta suchasni ukrainski realii [Museum heritage in the conditions of war: history and modern Ukrainian realities]. *Visnyk of Kyiv National Linguistic University (KNLU). Series "History. Economics. Philosophy, 27, 48–57.* <https://doi.org/10.32589/2412-9321.27.2022.276202> [in Ukrainian].
- Kovalenko, O. V. (2022). Virtualnyi muzei yak osvithnia tekhnolohiia [A virtual museum as an educational technology]. *Culturological almanac, 2, 23–25.* <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2022.2.6> [in Ukrainian].
- Kuznetsova, L. (2023). Muzei Ukrainy v umovakh rosiiskoi zbroinoi ahresii [Museums of Ukraine in the Conditions of Russian Armed Aggression]. *Issues in Cultural Studies, 42, 182–194.* <https://doi.org/10.31866/2410-1311.42.2023.293774> [in Ukrainian].
- Lototska, N. (2022, March 25). *V Ukraini zapustyly pershyi virtualnyi muzei viiny, eksponaty yakoho mozhna kupyty* [Ukraine launches first virtual war museum, exhibits of which can be bought]. LB.ua. https://lb.ua/culture/2022/03/25/511008_ukraini_zapustili_pershiy.html [in Ukrainian].
- Memoryalizatsiia ruinatsii* [Memorialization of the destruction]. (n.d.). Viina Vpnytul. <https://war.city/uk/about-us/> [in Ukrainian].
- Ponad 100 tysiach istorii pro viinu zibrav Muzei "Holosy Myrnykh" Fondu Rinata Akhmetova* [More than 100,000 war stories were collected by the Museum of Civilian Voices of the Rinat Akhmetov Foundation]. (2024, February 12). Holosy Myrnykh. <https://civilvoicesmuseum.org/news/ponad-100-tisyach-istorij-pro-vijnu-zibrav-muzej-golosi-mirnih-fondu-rinata-ahmetova> [in Ukrainian].
- Rozghon, O. V. (2019). Virtualna versiia muzeiu yak zasib uprovdzhennia tsyfrovoykh tekhnolohii [Virtual version of the museum as a means of introducing digital technologies]. *Law and innovation society, 2(13), 20–26.* [https://doi.org/10.37772/2309-9275-2019-2\(13\)-3](https://doi.org/10.37772/2309-9275-2019-2(13)-3) [in Ukrainian].
- Sklenar, I. (2023). Znyshchennia muzeinoi spadshchyny rosiiskym ahresorom u 2022 rotsi: za materialamy mas-media [Destruction of Museum Heritage by the Russian Aggressor in 2022: Based on Media Reports]. *Ukrainian Information Space, 1(11), 72–88.* [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(11\).2023.279571](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(11).2023.279571) [in Ukrainian].
- Skotnikova, O. (2022, May 18). Kyiany i tallinnts stvoruiut VR-muzei "Dity proty viiny" [Kyiv and Tallinn residents create VR-museum "Children Against War"]. *Vechirniy Kyiv.* <https://vechirniy.kyiv.ua/news/66583/> [in Ukrainian].
- Sovshchak, A. (2023, October 26). *V Ukraini stvorily virtualnyi Muzei vkradenoho mystetstva* [A virtual Museum of Stolen Art has been created in Ukraine]. Ukrainian Week. <https://tyzhden.ua/v-ukraini-stvorily-virtualnyj-muzej-vkradenoho-mystetstva/> [in Ukrainian].
- Tsatsenko, Ye. (2021, October 5). *Virtualni muzei ta halerei: tymchasove rishennia chy stala tendentsiia?* [Virtual museums and galleries: a temporary solution or a sustainable trend?]. Gvara Media. <https://gwaramedia.com/virtualizacziya-muzeiv-i-galerei/> [in Ukrainian].

- Ukrainian Institute of National Memory. (2021a, December 10). *Virtualnyi muzei rosiiskoi ahresii nazvaly krashchoiu initsiatyvoiu u sferi istorychnoi pamiaty* [The Virtual Museum of Russian Aggression was named the best initiative in the field of historical memory]. <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/virtualnyy-muzej-rosiyskoyi-agresiyi-nazvaly-krashchoyu-initsiatyvoiu-u-sferi-istorychnoyi-pamyati> [in Ukrainian].
- Ukrainian Institute of National Memory. (2021b, October 20). *Virtualnyi muzei rosiiskoi ahresii prezentuvaly 19 zhovtnia* [The Virtual Museum of Russian Aggression was presented on October 19]. <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/virtualnyy-muzej-rosiyskoyi-agresiyi-prezentuvaly-19-zhovtnia>
- Ukrainian Institute of National Memory. (2024, February 27). *U Kyievi vidkrylas vystavka "10 rokiv ahresii – 10 rokiv sprotyvu"* [Exhibition "10 Years of Aggression - 10 Years of Resistance" opened in Kyiv]. <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/u-kyievi-vidkrylas-vystavka-10-rokiv-agresiyi-10-rokiv-sprotyvu> [in Ukrainian].
- Vezhbovska, L., & Klivak, V. (2022). Virtualni tury v ukrainskykh mystetskykh proiektakh: mizh pandemiiu i viinoiu [Virtual Tours in Ukrainian Art Projects: Between Pandemic and War]. *Demiurge: Ideas, Technologies, Perspectives of Design*, 5(1), 6–20. <https://doi.org/10.31866/2617-7951.5.1.2022.257475> [in Ukrainian].
- Volynets, V. (2020). Novyi zmist i potentsial virtualnoho muzeiu [New Content and Potential of the Virtual Museum]. *Digital Platform: Information Technologies in Sociocultural Sphere*, 3(2), 122–133. <https://doi.org/10.31866/2617-796x.3.2.2020.220582> [in Ukrainian].
- YuNESKO ta Interpol stvoriat virtualnyi muzei vykradenykh eksponativ* [UNESCO and Interpol to create a virtual museum of stolen exhibits]. (2023, October 6). Ukrinform. <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3770615-unesko-ta-interpol-stvorat-virtualnij-muzej-vikradenih-eksponativ.html> [in Ukrainian].
- Zhezhnych, P. I., & Ryshkovets, Yu. V. (2008). Strukturna ta formalna modeli virtualnoho muzeiu [The structural and formal models of virtual museum are offered in this article and considered]. *Journal of Lviv Polytechnic National University "Information Systems and Networks"*, 631(3), 107–112 [in Ukrainian].

VIRTUAL MUSEUMS OF UKRAINE AS A MEANS OF PRESERVING HISTORICAL MEMORY IN TIMES OF WAR

Liudmyla Kuznetsova^{1a}, Ihor Kushnarov^{2a}

¹PhD in History, Associate Professor,

ORCID ID:0000-0002-1915-518X

e-mail: liudmilakyiv@gmail.com

²Assistant,

ORCID ID: 0000-0002-7516-6828

e-mail: pochta.2017@ukr.net

^aKyiv National University Culture and Arts,

Kyiv, Ukraine

The aim of the article is to determine the role of virtual museums in preserving historical memory and cultural heritage during the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation. *Research results* are based on the generalisation of specific facts about the introduction of virtual museums in Ukraine before and during the full-scale war, and the analysis of online resources, including virtual museum websites. The features and trends in the virtual museums' development in wartime are identified. The main ones are as follows: practically all newly created virtual museums are dedicated to the topic of war, they are united by the goal, on the one hand, to collect and preserve information about the events of the war, the facts of cultural heritage destruction, and Russian atrocities; on the other hand, to convey the truth about the events of the war to the whole world; some virtual museums serve as charity auctions, where artefacts are sold to raise funds to support the Armed Forces and the affected population during the war, etc. *The scientific novelty* of the obtained results lies in the systematisation of factual material on the emergence and activity of virtual museums in Ukraine (primarily using virtual reality technologies), the identification of features and trends in the functioning of virtual museums in times of war, and the introduction of information materials on newly created virtual museums into scientific circulation. *Conclusions.* The conducted research suggests that since the beginning of Russia's full-scale invasion of Ukraine (since 24 February 2022), a number of virtual museums have been introduced, although, there are currently a small number of museums in Ukraine that operate only online. They are structurally and functionally diverse, but they are always in the virtual space and, compared to traditional museums, offer many advantages, primarily in terms of preserving information about the Russian-Ukrainian war and drawing the world's attention to events in Ukraine. In times of war, virtual museums are not only important, but also necessary, as they are a powerful tool not only for collecting and preserving war artefacts, but also for accessing these artefacts at anytime from anywhere in the world. The role of virtual museums in Ukraine as a means of preserving historical memory is irreplaceable.

Keywords: virtual museum; virtual tour; virtual reality; historical memory; cultural heritage; war

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.